

Píše Michal Topor

(E*forum, 27. 10. 2014)

Dílo Fritze Mauthnera i Auguste Hauschnerové, Pražanů, kteří z Prahy ovšem ve druhé polovině sedmdesátých let 19. století odešli (oba do Berlína), je v českojazyčném prostředí stíženo kletbou: první podezíravostí, ba špatnou pověstí, druhé zejména naprostou absencí překladu (což však nakonec ani v případě Mauthnerově není o moc lepší). Aktuálně lze i zde zaznamenat rozvoj solidního badatelského zájmu, navazujícího především na již letitou zahraniční reflexi Mauthnerovy kritiky jazyka a jejího místa v intelektuálních dějinách (z poslední doby např. Karsten Rinas: *Analyse oder Akrobatik? Zur Beurteilung von Fritz Mauthners Sprachkritik*, *Brücken* 19, 2011, č. 1/2, s. 201–219; Jacques Le Rider: *Fritz Mauthner, scepticisme linguistique et modernité: Une biographie intellectuelle*, Paris, Bartillat 2012). Mauthnerově reflexi jazyka se už ve své disertaci věnovala také česká germanistka **Veronika Jičínská**, která nyní publikovala práci o českých tématech u Mauthnera a Hauschnerové ***Böhmische Themen bei Fritz Mauthner und Auguste Hauschner***. Knihu uvedenou přehledem podstatné mauthnerovské literatury (s. 9–12) vydala letos jako třetí svazek monografické série řady *Studia Germanica* Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

S oporou v teoretických konceptech Homiho K. Bhabhy a Benedicta Andersona načrtla autorka v úvodních kapitolách dobový kontext, tj. politické inklinace a napětí, formující atmosféru v habsburské monarchii v posledních desetiletích její existence (počínaje závěrem čtyřicátých let 19. století), svár liberalismu a nacionalismů; v této souvislosti se vzápětí zabývá – v principiální zkratce – problematikou židovské asimilace v tomto prostředí. Také vstupní části kapitol, věnovaných – odděleně – nejprve Mauthnerovi, poté Hauschnerové, konstruuji nejprve biografické pozadí.

V případě Mauthnerově (1849–1923) se chronologicky vedená „biografická črta“ hojně odvíjí od indicií-záběrů roztroušených v jeho *Vzpomínkách* (vydaných poprvé roku 1918). Textově-analytická interpretace se ve vstupní sekvenci soustředí právě k tomuto prameni. Autorka upozorňuje na kontext a patrnou intenci vzniku a podoby vzpomínkového textu, mj. na snahu vysvětlit jeho prostřednictvím určitou, a sice jazykově-kritickou osobní myšlenkovou dráhu a paralelně s tím i zaujetí postojů konfesijních či národnostních. Mauthnerovo pojetí identity bezpříslušně rozptýlené mezi židovstvím, němectvím a zjevy českojazyčného světa (Mauthner se na pražském novoměstském piaristickém gymnáziu povinně učil česky!) zde poměřuje s konstrukcí „distancované lásky“, již – také retrospektivně – razil Max Brod (s. 61–62). Sledování „českých témat“, tj. konfigurací napětí a zápletek, situovaných v „českém“ vícejazyčném a vícenárodnostním prostředí, je následně zúženo na pozornou četbu

Mauthnerových románů *Der letzte Deutsche von Blatna* (1887) a *Die böhmische Handschrift* (1897). Autorka tu předestírá základní organizaci světů jimi představených, s obzvláštním zřetelem ke konkrétním znakům uplatněných vyprávěcích strategií, postupů polarizace a stereotypizace a k jejich souvislostem de facto politickým – k manifestaci odporu vůči projevům českému šovinismu: v konfrontaci s pocíťovanou postupující mocenskou, demografickou aj. marginalizací německy hovořícího obyvatelstva českých zemí (uvážlivý Němec stojí proti českým svárlivcům) či bojovnou nacionalistickou symbolikou, opírající se o podvržené rukopisy.

Kapitola slibující ozřejmit pojetí „českých témat“ v díle A. Hauschnerové (1850–1924) postupuje od biografického obrysu k výkladu koncentrovanému na trojici románů (*Die Familie Lowositz* /1908/, *Rudolf und Camilla* /1910/ a *Der Tod des Löwen* /1916/) jako trojí reflexi židovství v dějinách. První z nich autorka přečetla jako příklad nesnadné, rozeklané, současně však pozoruhodně otevřené existence židovského intelektuála (syna měšťanské rodiny) v jazykově-národnostně-konfesionálně-politicky-umělecky atd. hybridním velkoměstě, totiž v Praze v letech 1873–1881, román o Rudolfovi a Kamile (dějově navazující) potom zejména jako příběh nepodařených uměleckých a vůbec emancipačních aspirací hlavní ženské hrdinky. Nakonec i román o „smrti lva“, jemuž dominuje novoromanticky magické, bohatě metaforické pojetí pozdně rudolfské Prahy, poté V. Jičínská na pozadí tradice (ovšem zejména německojazyčného) vypravování o Praze a golemovi a současně v polemice s ryze exotizujícím čtením této pověsti vyložila jako dočista časovou reflexi zásadní ambivalence židovského postavení v moderním, nezřídka antisemitsky orientovaném prostředí – ve světě, který se kymácí na hraně katastrofy a kde Žid je nahlížen jako tajemný zasvěcenec vědění, alternativního vůči technicistnímu poznávání, i jako nebezpečné monstrum, před nímž je třeba mít se na pozoru.

Veronika Jičínská se předloženým textem zjevně nestaví do role soudce: vysvětluje a analyzuje. Již vstřícná litografická tvář shlížející z obálky knihy nijak nepřipomíná Eisnerův demonizující, zjitřený profil Mauthnera jako prototypu židovských asimilantů-intelektuálů „pangermánské ráže“ a „slovanofobů“, odporných a nevděčných monster – „nespravedlivých, nepolepšitelných, opic pangermánství“ (v eseji *Mezi národy*, Lumír, červen 1933, s. 450), a v tomto směru autorčina práce jistě svou věcností může prospět další debatě také o skutečném poměru obou pojednaných autorů k českojazyčnému prostředí, k českojazyčným kulturním výkonům, podnikům a snahám.